

Kirsten Thorup

ÖRÜLTEN ÉS HALÁLOSAN

TYPOTEX VILÁGIRODALOM

Kirsten Thorup

ÖRÜLTEN ÉS HALÁLOSAN

Fordította
Soós Anita

Az Európai Unió társfinanszírozásával

Az Európai Unió finanszírozásával. Az itt szereplő vélemények és állítások a szerző(k) álláspontját tükrözik, és nem feltétlenül egyeznek meg az Európai Unió vagy az Európai Oktatási és Kulturális Végrehajtó Ügynökség (EACEA) hivatalos álláspontjával. Sem az Európai Unió, sem az EACEA nem vonható felelősségre miattuk.

Danish Arts
Foundation

This book was published with the support of The Danish Arts Foundation.

Indtil vanvid, indtil døden

© Kirsten Thorup, 2020

Published by agreement with Copenhagen Literary Agency ApS, Copenhagen
Hungarian translation © Soós Anita, 2025

Hungarian edition © Typotex, Budapest, 2025

Engedély nélkül semmilyen formában nem másolható!

ISBN 978 963 493 327 4

ISSN 2064-2989

*...ha nem létezne észszerűsítés, szublimálás, elfojtás, mindazok a kis trükkök, amelyek segítségével elboldogulunk magunkkal, ha minden védekezés nélkül, becsületesen és bátran néznénk a világot, megszakadna a szívünk.**

Olga Tokarczuk: *Nyughatatlanok*

* Hermann Péter fordítása.

München, 1942. ősz

Elszenesedett fák a párás melegben. Az égre meredő ágcsonkok fekete írásjelek az égen. Felperzselt fű a sínek mellett a mezőn. A vonat hatalmas rántással áll meg. Senki sem száll fel vagy le. Nem pakol ki vagy be. Nem hallatszanak a vágánymunka éles hangjai. Mindenütt fullasztó a csend. A folyosón állunk összezsúfolódva. A szerelvényt kitérővágányra terelték. Hogy helyet adjunk a folyamatos csapat- és utánpótlás-szállítmányoknak. Szorosan egymáshoz préselődünk. Levegőt is alig kapunk. Elesni vagy összerogyni sem lehetséges. Meghalni is csak állva lehet. Mereven a körülötünk lévő izzadt testek között. Durva egyenruhaszövet, levetett tweedkabátokból varrt ruhák dörzsölődnek a nedvedző, lehorzolt bőrhez. Osztozunk a fájdalomban. Közös a testi szenvedés a ránk nehezedő viharos levegőben. Szinte fojtogató, amikor a vonat nem mozdul. Jajgatva és szitkozódva vesszük tudomásul, ha valaki a fájós

lábunkra lép. Vagy köhögve és harákolva spricceli a tüdőbajt egyenesen az arcunkba. Az agresszió a ruhánkra telepedett, és a vonat folyosóján szaporodik. Ragacsos menstruációs vér áztatja átnedvesedett pamutbetétemet. Érzem, ahogy végigfolyik a combomon. A vér szaga közös testünk áporodott izzadságszagába vegyül. Az esélytelenek nyugalomával elvergődöm a mosdóig. A padlón zavaros víz keveredik a vizelettel. A vécésészén egy Wehrmacht-közlegény alszik, álla a mellére bukik. Egy pillanatig habozok az ajtóban. A vécé bűze éles tűként hatol a torkomba. Kibuggyannak a könnyeim. Képtelen vagyok visszatartani a sírást. A katona, mint valami parancsra, felpattan. De nem tud kimenni, ezért a vécékagylónak háttal a fülkében marad. Térdemet félig ülő, félig álló helyzetig hajlítom. A vécészsze színültig megtelt. A véres betétet beleejtem, majd egy tisztát húzok elő a kabátzsebemből. Eligazítom az alvadt vértől megkeményedett alsómban. A vas szűrős szagától szinte elájulok. Kinyújtom a lábam, és felegyenesedem. Épphogy csak végzek, a katona máris visszazuhan a kagylóra. Egy pillanatra elszédülök. A bűz befészkel magát az orromba. Valahogy kifurakszom, de az ajtó előtt ragadok. A zsúfolt folyosón át képtelen vagyok visszajutni a helyemre. Messzire szakadtam a bőröndömtől. Egy kéz téved a két lábam közé, és megmarkolja a lógó betétet. A karom beszorult. Nem tudok védekezni, ezért véletlenszerűen beleharapok egy vállba. Sikerül megszabadulnom a kéztől. Fogalmam sincs, kihez tartozik. Rezzenéstelen arcok vesznek körül. Minden szürke. Én is beleszürkültem a tömegbe. Belülről kifelé. Lehunyom a szemem, és egy hűvös parkba képzelem magam. A fűben fekszem, és a tiszta, áttetsző eget figyelem. Egyenesen belebámulok a kék végtelenbe. Vajon mennyi ideje vagyok úton ebben a gőzfázékban? Sötét volt, amikor Hamburgban felszálltam a vonatra, aztán kivilágosodott, majd megint leszállt az éjszaka. Lassan az újabb nap is

véget ér. Napokon és elsötétített éjszakákon át utaztam. Az időtlenségen át. A háborús időkön át. A bosszú és a megtorlás láncreakciójában egymást váltó háborúkon át. A hódítás kényszerén és a hatalomvágyon át. A tiszta és világos harci vágyon át. A háború után is van élet. Amely észrevétlenül háború előttivé változik. Amikor a következő háború ott izzik a folyamatos mozgósításban és a szükségállapotokban. Visszautazom a háborúk közötti időbe. A két világháború közöttibe. A fiatalkoromba. Abba, amelyik formált. Tökéletes manökenalakom volt. Tizennégy évesen költöztem el otthonról, hogy a Fonnesbech divatház manökenje legyek a Strøgeten. A vásárlók nem tudták levenni rólam a szemüket, és mindent megvettek, amit rajtam láttak: a bájostól a stílusosig, a merésztől a vakmerőig, az estélyitől a kényelmes, hétköznapi ruhákig, hiszen minden a legújabb szabás és divat szerint készült. Szóval a vásárlók/nők túlköltektek. A forgalom nőtt. Én bónuszt és jutalmat kaptam. A férjek titkos találkára hívtak, amikor a pénztárhoz vezető úton diszkréten a kezembe csúsztatták névjegykártyájukat, rajta az időponttal és a helyszínnel. A legdrágább bárókba és a legelegánsabb éttermekbe invitáltak. Micsoda időszak volt, idő az időben: a fénykorom. Amit elsöpört a háború. Eltemetődött a halottakkal. Most vonatidő van: nekünk, a még élőknek. Akik sokkal inkább holtak, mint elevenek. Elveszítettük a legdrágábbat. Tulajdonképpen mindent. Az otthonok egy pillanat alatt darabokra hulltak, apró gyermekek kerültek határozatlan időre intézetbe. Már nincsenek tervezett indulási és érkezési idők. Hamburg és München között megállt az idő. Az itt és most foglya lettem. Nincs azelőtt vagy azután. Belevettettünk a mostba. Egy nagy, nedves szivacs letörölte az idővonalat, amit mintha krétával rajzoltak volna a fekete táblára. Örülj annak, amid van, és ne gondold arra, amid nincs. Nekem semmim sincs a testen kívül. A vonat folyosóján beszippantott a képlékeny tömeg.

Éppen akkor helyem van, hogy elfér a lábam, a cipőméretem pontosan kitölti széltében és hosszában. Egy lengén öltözött nő hatol a harminckilences méretű területre (a cipőméretem illik százhetvenöt centiméteres magasságomhoz), és könnyű, nyári szandálba bújtatott kis lába a cipőm orrát tapossa a lenti sötétségben. Vajon egy másik, a katonai egyenruhákénál és bakancsokénál derűsebb időből jött? Talán napsütéses nyaralásból, amely vágyakozással tölt el? Filigrán nőszemély. A vállamig sem ér. Elnézek a feje fölött, egyenesen egy megkínzott lapátfülbe. Csak nem a keleti frontról dezertált katona? Civil ruhába bújt hazaáruló? A rögtönítelő bíróságok és kivégzések idejét éljük: egyetlen rossz szó, és likvidálnak. Uralkodnom kell a végítélet-hangulatomon. A túl élénk fantáziámon. Nem ismerem utastársaim sorsát. Még szerencse. Az apró termetű hölgy leszáll a lábamról. Búzaszőke hajú árja, igazi Gretchen. Vagy csak hidrogénnel szőkítették? Sok módja van annak, hogyan éljük túl a háborút, vagy pusztuljunk bele. Én nem vágyom a túlélésre. Szembe akarok nézni a háborúval. Nyíltan és őszintén. Halott szerelmem közelében akarok lenni. Látni akarom az arcát a sebesültek és haldoklók arcában. Már megint fantáziálok. Az a keserű tapasztalatom, hogy semmi sem olyan, mint amilyennek elképzeljük. Láttam a német Vöröskereszt toborzóplakátját a nørregadei német templom kőkerítésén. Jelnek tekintettem. Münchenben biztosan találok valamit. Egy háborúban álló országban nagy szükség van a segítő kezekre. Az Ollerupban töltött idő arra ösztönzött, hogy végezzek el egy tornatanári képzést. A Nők Tornaegyletében szerzett tapasztalat jól fog jönni. Az Idrætsparken új épületeinek felső szintjén lévő klubhelyiségek és a hozzájuk tartozó, szabadtéri tornázásra és napozásra használt tetőteraszok kiváló lehetőséget nyújtottak a kibontakozásra. Kellemes éveket töltöttem itt. Mindig is tudtam használni a testem. Minden, ami a testtel kapcsolatos,

magával ragadott. Különösen az anatómia érdekel. Nem csak úgy általában. A saját testem is. Amelyre gondosan ügyelek. Egyetlen gramm háj sem lehet rajta. Csak nyers zöldséget és gyümölcsöt fogyasztok. „Bőséges mennyiségű” lehűtött forralt vizet iszom. Tesztünk hetvenöt százaléka víz. A víz a lételemünk. Tulajdonképpen koncertező zongoraművésznek készültem. De a testem eltérített a zongorától. Gyerekkoromban elkényeztettek. Mindent megkaptam, amire csak rámutattam. Versenybiciklit. Lovat. Apám lánya voltam. Igazi holtei lány. A főkönyvelő lánya. Apám felkapaszkodott tisztviselő. Anyám egy svéd foltozósabó leszármazottja. Kilenc gyerek közül az ötödik a sorban. A bevándorlók egyre csak szaporodnak. Hasonszőrűek között nagyobb biztonságban érezzük magunkat egy idegen országban.

Közös testhőmérsékletünk a szűk folyosón elérte a forráspontot. A vég nélküli mostban. Nem a buddhisták szent örökkévaló jelenében, hanem a háború és a csataterék mostjában. A bombák, gránátok záporában, a halál mostjában. Semleges vagyok. Senkinek sem szurkolok. A dolgoknak mindig két oldaluk van. Semmi sem teljesen fekete vagy fehér. Az idő egyértelmű állásfoglalás után kiált, mondják a barátaim és ismerőseim mindkét oldalon. Háborúban nincs mind-mind, csak vagy-vagy létezik. Vagy velünk, vagy ellenünk. Én egyik lábammal az egyik táborban állok, a másikkal a másikban. Leginkább persze jobb lábon. Gerhard táborában. Gerhard jobban retteg a kommunizmustól, mint a nácizmustól. Még nem fogtam fel, hogy meghalt, örökre odaveszett. *Rettegett*. Képtelen vagyok megérteni az „örökké” és a „mindig” szavakat. Csak egy zsoldkönyv, egy katonakönyv, egy tör, egy kopott bőr pénztárca meg a gyerekek gondosan őrzött fényképe maradt utána. A krakkói légierőbázis küldte el barna csomagban. A nevemet és a címemet cirkalmas gót betűkkel írták rá. Túl sok a halott. Olyan sok, hogy csak egy számként

kaphatnak helyet a számsor végtelenjében. A háború mennyé és pokla már rég megtelt a katonák és civilek tetemeivel: asszonyok és gyerekek, bakfisok és nyugdíjasok tetemeivel, halottakkal minden méretben és életkorban. Rétegekben egymásra zsúfolva. Mint heringek a szardíniásdobozban. Mint mi a vonat folyosóján. Állatias állapotok. A vadállatszag rosszabb, mint az állatkert ketreceiből áradó bűz. München csak egy délibáb odakint. Akárcsak a csomagom a fülkében lévő csomagtartó hálóban. Egy cserkészlánynak, mint én, természetes, hogy átadja a helyét egy rokkantnak. Ahogy az is, hogy magára hagyom a csomagom. Lemondok a mentőöv-ről. Abban reménykedem, hogy amikor megérkezünk Münchenbe, visszakapom a bőröndömet. Szeretek az alkalomhoz illően öltözködni. Az alakomra simuló kosztüm csinos és nőies. Nem illik a vén-asszonyok nyarához. De nem fért bele a bőröndbe, amely zsúfolásig tele van az őszi és a téli ruháimmal. Hat hónapos látogatói vízum-mal utazom. Bonyolult és hosszadalmas folyamat volt a kiutazási engedélyt beszerezni a rendőrség vízumosztályán. Mármint azt az engedélyt, amit a német hatóságok elfogadnak. Nemkívánatos személynek éreztem magam. A Németországba szóló beutazási vízumot sokkal egyszerűbben megkaptam. A háborús özvegyi státuszom megkönnyítette az eljárást az østerbrói német nagykövetségen. Ahogy az is, hogy be tudtam mutatni Klaus és Gudrun meghívólevelét, akik Gerhard június ötödikei lezuhanása előtt egy délutánt nálunk vendégeskedtek Frederiksberg-ben. Klaus, Gerhard barátja, repülőtiszt volt a keleti fronton. A dán Gudrun korábban ápolónőként dolgozott, de most a két gyerekük nevelésével van elfoglalva. A rövid látogatás alkalmával csak felületes benyomást szerezhettem róluk. De figyelmességüket bizonyítja, hogy meghívtak Münchenbe, hogy pihenjek egy kicsit a „baleset” után, ahogy Gerhard gépének szovjet felségterületen történt lelövését hívom. A gép teljesen meg-

semmisült a kényszerleszállás következtében, Gerhard kirepült a pilótafülkéből. Remélhetőleg a helyszínen meghalt. A háború (és a divat) nadrágos lánnyá változtatott. Normális körülmények között szívesen viseltem velúrból, vastag selyemből vagy shantungból készült, testhezálló ruhákat, amik kiemelték karcsú alakomat. De lépést kell tartani a korrallal és a divattal. Azt mondják, a divat egy a halál sok arca közül. Gyorsan változik. Semmi sem olyan idejétmúlt és halva született, mint a tavalyi év divatja a nem megfelelő ruhahosszal és szabásvonallal. Elavult színek és minták. A gyors változáson vagyoniakat lehet keresni. Ezt megtanultam a költekező nők unalmas férjeivel elköltött intim vacsorákon. Fogalmuk sem volt, hogyan viselkedjenek egy nővel. Csak azt tudták, hogy meg lehet vásárolni. Ez még jóval Gerhard előtt történt. Még nagykorú sem voltam. Még nem adtam fel a konzervatóriumi álmaimat. De már hozzászoktam, hogy saját pénzem legyen. Hogy szabadon és függetlenül éljek. Apám ellenőrzése nélkül. Saját bejáratú szobát béreltem a Studiestrædén. Igazi emancipált nő voltam. Úgy éltem az életemet, mintha minden nap az utolsó lenne. Költséges szokásaim voltak. Pénzes gavallérokat tartottam. Aztán egy csapásra minden megváltozott. Blackout, elsötétítés, mint a színházban. Apa egy áthaladó vonat elé vetette magát a Nørreport állomáson. A halál angyala egyszeriben mellém szegődött. Úgy döntöttem, teljesítem apám leghőbb vágyát. Felhagytam a manökenkedéssel. Ami egyébként sokkal tisztességesebb foglalkozás, mint amilyennek képzelte. A konzervatóriumról már le kellett mondanom. A szüleimtől a konfirmációmra kapott Hornung & Møller zongora csak porfogó volt a holtei nappaliban. Hiszen csak ritkán tettem tiszteletemet náluk. 1929-et írtunk. Vége lett a jó világnak. Az ollerupi Testnevelési Népfőiskolán a kemény fegyelem és a közösségi szellem volt a legfontosabb. Egy számomra teljesen idegen helyen, hiszen

addig szinte ki sem tettem a lábam Koppenhágából és környékéről, illetve Észak-Sjælland-ről. Az ollerupi testkultúrát mintha nekem találták volna ki. Csapatszellem és harci kedv. Megtaláltam a helyem egy nagyobb összefüggésben.

Hegyes könyök fúródik a bordáim közé, és visszaröppent a vonat folyosó valóságába. A fájdalomtól alig kapok levegőt. Egy pillanatra elszundíthattam. De még álmomban sem eresztettem el a vállamon keskeny szíjon lógó retikülömet. Ebben tartom a pénzemet és az úti okmányaimat, amelyek lehetővé teszik, hogy Münchenben meglátogathatom Gerhard barátait. A vonat átszeli az éjszakát. Útitársaim arca nem látszik az elsötétített kocsiban. A fülkékben csak egy tompa fény ég. Mindenhol takarékoskodnak az árammal, ami nek a személyszállítás is kárát látja. A háború a legfontosabb. A mozdonyunk elejére ezt írták: „Erst siegen – dann reisen.”* A hamburgi pályaudvaron a mennyezettől a padlóig érő molinók hirdették: „Az utazásod miatt elhúzódik a háború”, és ébresztettek hatalmas bűntudatot az átlagpolgárokbán. Pedig időnként a német polgári lakosság is kénytelen volt vonatra szállni. Temetésre, keresztelőre, esküvőre utaztak, kórházban fekvő rokonokat látogattak meg távoli városokban, és váratlanul idősebb családtagokat kellett ápolniuk. Minden kupé- és folyosóablakot gondosan elsötétítettek. A legkisebb fénycsík sem szókhethet ki. Egy kísértetvonaton utazom. A vonat elején lévő lámpákat is leárnyékolják. A vasúthálózat az angolok kedvelt célpontja Németországban és a megszállt országokban. Elégge megcsappant a bizalmam ebben a népben. Szegény mozdonyvezetők. Vakon, életüket kockáztatva kell navigálniuk. A határig dánok vezetik a szerelvényt. Onnantól német vonatokon német mozdonyvezetők teszik kockára az életüket. Megint megállunk.

* Előbb a győzelem – csak utána az utazás.